

Паламарчук Г. В.,
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри адміністративного і кримінального права
Одеського національного морського університету
ORCID: 0000-0002-5189-8952

ЕКОЛОГІЧНА КРИМІНАЛЬНА ДЕЛІКТНІСТЬ ЯК СИСТЕМНА ПРОБЛЕМА

ENVIRONMENTAL CRIMINAL OFFENSE AS A SYSTEMIC PROBLEM

Стаття присвячена особливостям притягнення правопорушників до кримінальної відповідальності за вчинення екологічних правопорушень. В контексті даної статті аргументовано значимість та актуальність вивчення зазначеної тематики.

У статті з використанням узагальнюючі статистичні показники уповноважених державних екологічних та правоохоронних органів у сфері охорони довкілля. Зроблений певний аналіз їх сучасного стану, з якого констатовано, що показники екологічної злочинності залишаються усталено високими. Вивчено особливості кримінально-правової охорони довкілля на даному етапі розвитку нашої держави. Розглянуто застосування певних норм кримінального та адміністративного законодавства стосовно виявлення та притягнення до адміністративної та кримінальної відповідальності правопорушників у сфері довкілля. Визначено чинники, які сприяють правопорушникам ухилятися від притягнення до відповідальності за вчинення екологічних правопорушень.

Розкрито тенденції розвитку організованої екологічної злочинності та надано стислу характеристику її ознак на сьогодні. Відзначається, що сьогоднішня екологічна злочинність сформувалась як тіньовий кримінальний бізнес, що направлений на отримання бізнесової вигоди від перевезення, вилову, реалізації незаконно добутих об'єктів довкілля

Розглядається взаємозв'язок екологічної злочинності та контрабанди, де зазначається, що за допомогою контрабанди забезпечується реалізація незаконно добутих об'єктів довкілля, що і констатує факт безпосередності зв'язку економічної злочинності з контрабандою. Відзначається й те, незаконне переміщення тварин та рослин – контрабанда – є різновидом незаконного транснаціонального бізнесу, через те, що незаконно добути об'єкти довкілля як предмет контрабанди перетинають декілька кордонів суміжних держав.

Констатовано шкідливість екологічної корупції та факт її позитивного впливу на латентність екологічної злочинності, а відповідно неможливості притягнення правопорушників у сфері довкілля до відповідальності. Наведена статистична інформація стосовно вчинення корупційних проявів державних службовців у сфері охорони довкілля. Розкривається і питання корумпованого екологічного ліцензування, що забезпечує тривалу та безкарну бізнесову діяльність організованим угрупованням, що потім проявляється у погіршенні стану довкілля. Відзначається, що шкідливість від незаконних дій за результатами корумпованого екологічного ліцензування значно перевищує встановлену законодавцем межу відповідальності. Пропонується можливість встановлення кримінальної відповідальності за прояви корумпованого екологічного ліцензування в системі уповноважених органів з охорони довкілля.

Відмічаються у статті й збитки, які нанесені навколишній середі за результатами ведення військових дій на теренах нашої країни.

Зроблено висновок, що за наявності усталено високих показників вчинення екологічних правопорушень та через значний рівень шкідливості, який все більше завдається довкіллю, слід посилювати санкції природоохоронних норм. Як вбачається, посилення зазначених санкцій є необхідним в цілях невідворотності покарання за вчинення екологічних кримінальних правопорушень. Вказується, що посилення меж кримінальної відповідальності за екологічні правопорушення, матиме запобіжний результат для вчинення нових екологічних правопорушень. Зазначається й необхідність забезпечення виявлення зниження рівня латентності, протидія корупції та організованій екологічній злочинності.

Ключові слова: довкілля, екологічні правопорушення, правопорушник, кримінальна відповідальність, екологічна злочинність, корупція, контрабанда.

The article is devoted to the peculiarities of bringing offenders to criminal responsibility for committing environmental offenses. In the context of this article, the importance and relevance of the study of the mentioned topic is argued.

The article uses generalized statistical indicators of authorized state environmental and law enforcement agencies in the field of environmental protection. An analysis of their current state was made, and it was established that the indicators of environmental crime remain persistently high. Peculiarities of criminal and legal protection of the environment at this stage of development of our country are studied. The application of criminal and administrative legislation regarding the detection and prosecution of environmental offenders was considered. The factors that contribute to offenders evading prosecution for committing environmental offenses have been identified.

The trends in the development of organized environmental crime are revealed and a brief description of its signs is given today. It is noted that today's environmental crime was formed as a shadow criminal business aimed at obtaining business benefits from the transportation, fishing, and sale of illegally extracted environmental objects.

The relationship between environmental crime and smuggling is considered. It is noted that with the help of smuggling, the sale of illegally obtained environmental objects is ensured, which confirms the fact of the direct connection between economic crime and smuggling. It is noted that the illegal movement of animals and plants – smuggling – is a type of illegal transnational business, since illegally extracted environmental objects cross several borders of neighboring states as an object of smuggling.

The harmfulness of environmental corruption and the fact of its positive impact on the latency of environmental crime, and accordingly the impossibility of bringing offenders in the field of the environment to justice, have been established. Statistical information related to acts of corruption by civil servants in the field of environmental protection is given. The issue of corrupt environmental licensing is revealed, which ensures long-term and impunity business activity by organized groups, which then manifests itself in the deterioration of the environment. It is noted that the harmfulness of illegal actions as a result of corrupt environmental licensing significantly exceeds the limit of liability established by the legislator. The possibility of establishing criminal liability for manifestations of corrupt environmental licensing in the system of authorized environmental protection bodies is proposed.

The article notes the damage caused to the environment as a result of military operations on the territory of our crane.

It was concluded that in the presence of consistently high rates of committing environmental offenses and due to the significant level of harm that is increasingly inflicted on the environment, the sanctions of environmental regulations should be strengthened. As can be seen, the strengthening of the specified sanctions is necessary for the purpose of inevitability of punishment for the commission of environmental criminal offenses. It is indicated that strengthening the limits of criminal responsibility for environmental offenses will have a preventive effect for the commission of new environmental offenses. It is also noted the need to ensure the detection of a decrease in the level of latency, combating corruption and organized environmental crime.

Key words: *environment, environmental crimes, offender, criminal liability, environmental crime, corruption, smuggling.*

Проблеми забруднення довкілля сьогодні набувають все більше і більше глобального та системного характеру. Негативні антропогенні обставини в довкіллі, які сформувалися на сьогодні, загалом призвели до значного погіршення стану здоров'я населення, падіння народжуваності та зростання смертності, виснаження корисних копалин, забруднення та погіршення якості поверхневих та підземних вод, морів, атмосферного повітря, знищення флори та фауни тощо. Доповідь Комісії ООН 2002 року з питань навколишнього середовища UNEP вказує на те, що за 30 років під впливом людської діяльності на планеті наявна перспектива жаклих зміни[1]. Відбудеться деформація більш ніж 70 % земної поверхні, втратиться більше чверті всіх видів фауни та флори, не відновлювальним дефіцитом стане безпечне повітря, чиста питна вода, непорушені ландшафти, можливість природи відновлюватись після антропогенного тиску тощо. Обійти зазначені не позитивні перспективи можливо за рахунок забезпечення екологічної безпеки країни, та й національної, відповідно. Тому, з метою стримання зазначених негативних процесів у найближчій перспективі нашої державі слід приділити цьому питанню більш підвищену увагу, ніж та, яка має місце зараз.

Значне місце серед засобів протидії екологічній злочинності загалом займають правові засоби охорони довкілля, де найефективнішими є саме засоби кримінально-правового характеру, але, як показує сьогоденна реальність застосування цих засобів не є достатнім, оскільки екологічна злочинність все більше і більше набирає свої оберти. Через це вивчення питання

відповідальності за вчинення екологічних правопорушень має суттєво актуальне значення.

Хоч і у науковій літературі різним питанням, що стосуються проблем екологічної злочинності, приділялась значна увага у роботах різних науковців у сфері кримінології та кримінального права: О.Л. Дубовик, С.Б. Гавриша, В.К. Матвійчука, П. Мельника, В.О. Навроцького, Ю.С. Шемшученка, Г.С. Поліщука інших. Та з урахуванням того факту, що показники екологічної злочинності неспинно ростуть, вивчення питання відповідальності за вчинення екологічних правопорушень залишається актуальним та значущим.

Неспинний зріст показників екологічних правопорушень чітко прослідковується у статистичній звітності органів прокуратури. Зокрема, за останні роки було зафіксовано неймовірний стрибок у таких показниках. Так, у 2018 році органами прокуратури було зафіксовано 2669 фактів вчинення екологічних правопорушень у сфері довкілля, у 2019 – 3102, у 2020 – 3501, у 2021 – 4201, за 9 місяців 2022 – 2406 [2]. Тож, слід констатувати, що різниця у сторону усталено швидкого росту показників вчинення екологічних правопорушень дуже яскраво і чітко виражена.

Часті випадки вчинення екологічних правопорушень фіксуються й іншими державними правоохоронними органами. Зокрема, упродовж 2020–2021 років Служба безпеки України відкрила 184 кримінальні провадження стосовно екологічних злочинів[3] за ст. 441 Кримінального кодексу України (далі – КК України) – «Екоцид»: «Масове знищення рослинного або тваринного світу, отруєння

атмосфери або водних ресурсів, а також вчинення інших дій, що можуть спричинити екологічну катастрофу, – караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років [4].

Серед наслідків екоциду, який завдав і завдає масштабних руйнувань і збитків державі є незаконна порубка лісів, яка не обмежується Прикарпаттям. СБУ регулярно фіксує порушення у лісгоспах на Волині, Закарпатті, Харківщині, Сумщині, Кіровоградщині та інших регіонах [3].

Чималий показник й у такого екологічного правопорушення, як незаконний видобуток корисних копалин, в тому числі бурштину. Так, було відкрито 18 кримінальних проваджень щодо його масштабного видобутку на території 6-ти районів Рівненської області; порушення правил охорони чи використання надр; забруднення довкілля тощо [3].

Також дуже шкідливим для екології за наслідками від вчинення кримінальних екопорушень і має великий попит є незаконний видобуток корисних копалин, в тому числі бурштину. За фактами незаконного видобутку бурштину і нанесення значного збитку, відкрито 21 кримінальне провадження за вказаний вище період щодо його масштабного видобутку на території 6-ти районів Рівненської області; порушення правил охорони чи використання надр; забруднення довкілля тощо [3].

За останні роки було внесення зміни до національного кримінального законодавства, які передбачили кримінальну відповідальність за незаконний видобуток корисних копалин та бурштину – Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за незаконне видобування корисних копалин» від 15.07.2021 № 1685-IX [5] та Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства про видобуток бурштину та інших корисних копалин» від 19.12.2019 №402-IX [6].

За січень-червень 2022 року територіальними та міжрегіональними територіальними органами Держекоінспекції внаслідок порушення вимог природоохоронного законодавства здійснено розрахунок збитків, заподіяних довкіллю, на загальну суму 742,7 млн. гривень [7]. Зокрема державними інспекторами проведено 5350 заходів контролю у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів. У результаті, до правоохоронних органів було скеровано 304 матеріали за ознаками злочину проти довкілля, у порядку статті 214 Кримінального процесуального кодексу України. Так, відкрито 152 кримінальних провадження. За цей період з порушників стягнуто збитків у добровільному та примусовому порядку через рішення судів на загальну суму понад 32,6 млн. гривень.

Але, не дивлячись на прийняті зміни в кримінальному екозаконодавстві і беручи до уваги зазначені

показники відкритих проваджень за вчинення екопорушень, слід сказати, що екопорушники мають відповідні «лазівки» для вчинення екопорушень, а значить законодавчо не всі важливі важелі для протидії використанню цих «лазівок» законодавцем розглянуті та використані.

Слід відмітити й те, що на сьогодні в національному кримінальному екозаконодавстві є певна проблемність у тому, що більшість норм КК України, які передбачають відповідальність за кримінальні екологічні правопорушення, мають здебільшого загальні формулювання, наприклад, «рослинний або тваринний світ» – словосполучення дуже широке за змістом та значенням. Слід або безпосередньо в нормі кримінального права чіткий перелік відповідних об'єктів довкілля, або перелік-відсилання нормативно-правових актів, де такий чіткий перелік існує. Адже таке загальне формулювання не виділяє чіткого спектру об'єктів довкілля, на які може відбуватися злочинне посягання, особливо це стосується рідких тварин, птахів ітд. Та й, взагалі, у питанні з останніми є цікавий суміжний аспект, який законодавець не враховує поки що. Зокрема, знищення тваринного світу передбачає кримінальну відповідальність (ст. 441 КК України), а от за незаконне перевезення або поводження із об'єктами тваринного чи рослинного світу передбачена загалом адміністративна відповідальність – штраф (ст. 88–88-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення – КУАП) [8]. Але, при перевезенні чи жорстокому поводженні із об'єктами тваринного чи рослинного світу дуже часто настає їх смерть, особливо при некомфортних умовах перевезення, оскільки кількість задушених в тайниках, місцях маскуванню для їх незаконного перевезення дуже часто сягає значних показників. Зокрема, в 2019 році прикордонники виявили маленького левеня, якого контрабандисти сховали серед 2000 папуг, левеня перебувало у дуже критичному стані; на Волині прикордонники затримали трьох українців та вантажівку з кіньми, які ледве тримались на ногах і яких ще далі планували переправити до Білорусі; у міжнародному аеропорту «Бориспіль» правоохоронці запобігли вивезенню до Об'єднаних Арабських Еміратів трьох соколів у багажі пасажира рейсу Київ – Дубай [9]. Проте справжню кримінальну ситуацію з незаконним перевезенням об'єктами тваринного чи рослинного світу взагалі охарактеризувати надзвичайно складно через високу латентність цих проявів. За даними Верховної Ради України, загалом за останні 10 років контрабанда тварин, зокрема рідкісних та зникаючих видів, з України до Євросоюзу зросла у десятки разів [10].

Також важливим аспектом у питанні стану довкілля та ухиленню правопорушників від відповідальності за нанесення шкоди довкіллю є те, що цим питанням займалися куди більш активно суспільні інститути (громадські організації, волонтери тощо), ніж держава. Питання загального захисту довкілля

та відповідальності за нанесення шкоди довкіллю ніби знаходилося в тіні загальної державної політики, хоч реальність давно вже сформувала не аби актуальність цього питання.

Підтвердженням зазначеному може слугувати факт, що тільки у минулому році вперше за 30 років в СБУ, до повноважень якої, зокрема, відноситься відкриття проваджень у справах про вчинення кримінальних екопорушень, відбулася координаційна нарада з питань захисту екології. Зокрема, після цієї наради й був ініційований та прийнятий вказаний раніше Закон №1685-IX щодо посилення відповідальності за незаконне видобування корисних копалин. Так, до 2021 року, як зазнає СБУ, багато років більшість кримінальних проваджень щодо здійснення незаконного наміву піску закривалося, оскільки за законом пісок відносився до копалин місцевого значення, а кримінальна відповідальність наступала тільки за видобуток копалин загальнодержавного значення. Саме положення Закону №1685-IX передбачили кримінальну відповідальність за видобуток копалин місцевого значення, що наразі вже не допустить масовості закритих проваджень за вчинення вказаного екопорушення. Тож, ще одне актуально болюче питання було вирішене. Таким чином, охороні довкілля та відповідальності за завдання шкоди довкіллю треба в державній політиці треба приділяти більше уваги, оскільки пробілів та колізій нормативного регулювання в цій сфері і проблемних питань притягнення до відповідальності правопорушників за вчинення екологічних правопорушень надзвичайно багато.

З наведеної вище певної аргументації та яскравими показниками, вбачається за необхідне прискорення процесу становлення кримінальної відповідальності як найсуворішого виду юридичної відповідальності за небезпечні екологічні правопорушення – кримінальні екологічні правопорушення, що матиме лише продуктивний характер в досягненні високих результатів протидії екологічній злочинності. Саме той факт, що дуже значний період правопорушення проти довкілля належали до правопорушень невеликої тяжкості (в більшій частині за них передбачалась адміністративна відповідальність – штраф), і надав можливості існування обставин для вчинення не тільки поодиноких екопорушень однією особою, а й сформувати систему економічної злочинності. Через це, навіть при встановленні більш жорсткої відповідальності за екопорушення, системні екопорушники все ж використовують та знаходять нові шляхи обходу норм закону та ухилення від кримінальної відповідальності за вчинення екопорушень. Тому у цьому питанні потрібна більш жорстка структурна та системна реакція держави, особливо щодо встановлення заходів кримінально-правового впливу на сформовану систему екологічної злочинності.

Екологічна злочинність – один із найнебезпечніших видів злочинної поведінки людей, тяжкі наслідки якої можуть носити невідновлювальний характер. Організована екологічна злочинність за своїми природними ознаками становить для довкілля та суспільства ще більшу небезпеку і притягти до відповідальності за протиправну екологічну діяльність її представників достатньо складно.

На сьогоднішній день організована екологічна злочинність формувалась як тіньовий кримінальний бізнес, діяльність якого направлена на отримання прибутку, бізнесової вигоди від перевезення, вилову, реалізації незаконно добутих шляхом різного роду об'єктів довкілля. Постійне розширення тіньового ринку збуту незаконно добутих природних ресурсів, у тому числі за допомогою екоконтрабанди, утворює певні детермінуючі фактори. Саме особливо корисливі кримінальні правопорушники формують організовану екозлочинність і такої злочинної діяльності долучається все більша кількість людей, оскільки для неї характерна висока організація праці та чіткий розподіл ролей. Наприклад, з метою отримання дозволів на вирубку лісу для його подальшої реалізації на експорт кримінальні підприємці імітують лісові пожежі. Потім під виглядом вирубки горілого лісу оформлюють необхідні для вирубки та реалізації лісу документи. Така схема не надає змоги правоохоронним органам притягнути до кримінальної відповідальності таких «бізнесменів» за знищення лісових ресурсів, оскільки таким чином їх діяльність виглядає законною.

Слід наголосити й на безпосередньому зв'язку екозлочинності з таким видом кримінального правопорушення, яке вже неодноразово згадувалося, як контрабанда. Екологічна контрабанда – це незаконне переміщення об'єктів флори і фауни через митний кордон. Незважаючи на заходи щодо захисту тварин і рослин від незаконної міжнародної торгівлі незаконне переміщення об'єктів флори і фауни через митний кордон продовжує завдавати значних економічних та екологічних збитків, а повне зникнення деяких видів – лише перша ланка в ланцюжку наслідків, що призводять до виснаження природного середовища. Економічна складова та об'єктивні ознаки такого переміщення дозволяють прирівняти його до контрабандної діяльності, для якої характерні організовані форми. У цьому плані незаконне переміщення тварин та рослин через митний кордон є різновидом незаконного транснаціонального бізнесу, оскільки часто об'єктів флори і фауни як предмет контрабанди перетинають декілька кордонів суміжних держав. Тож, знову ж таки, з урахуванням шкідливості та глобальності питання слід актуалізувати питання про криміналізацію незаконного переміщення об'єктів фауни та флори через митний кордон України з метою підвищення ефективності запобігання незаконному транснаціональному бізнесу та забезпечення охорони довкілля.

Одним із вагомих негативних характеристик організованої злочинності з точки зору закону є постійна професіоналізація організованих угруповань. Утворення груп корисливих правопорушників професіоналів є результатом розвитку певного різновиду екологічної злочинності – трансформації її відповідної направленості, яка внаслідок безкарності та високої прибутковості цієї діяльності все більше і більше вдосконалюється. Під останнім мається на увазі відточення злочинних навичок, напрацювання «необхідних зв'язків» у системі державних органів, налагодження контактів із злочинними екоугрупованнями інших суміжних держав, придбання злочинних угруповань усього необхідного інструменту, транспорту і т.п. для провадження на постійній основі своєї злочинної діяльності. Загалом всі ці враховані злочинцями нюанси й дозволяють уникнути відповідальності, наприклад, своєчасно на швидкісному транспорті зникнути з місця вчинення екологічного правопорушення (бракон'єрство), «вирішити питання», якщо правопорушники були спіймані, з необхідною людиною у системі, забезпечити нелегальне переправлення об'єктів довкілля через державний кордон до ринку реалізації на території іншої держави тощо.

Розповсюдженість та масштаби шкоди для довкілля та суспільства за результати діяльності структур організованої екозлочинності Україні дуже значні. На думку багатьох фахівців [11, с. 85], латентність у даній сфері становить близько 99%. Висока латентність злочинної діяльності організованої екологічної злочинності і є детермінуючим фактором, який приховує екопробопорушників від притягнення до кримінальної відповідальності.

Професійні екопробопорушники не мали б можливості тривалий час займатися незаконним промислом без корумпованих зв'язків. Тож, неймовірно сприятливим фактором розвитку екологічної злочинності в нашій країні та глобальною перепорою на шляху притягнення до кримінальної відповідальності екопробопорушників є саме висока корумпованість екологічної сфери державних органів. Як зазначив Р. Кларк будь-який різновид організованої злочинності не може процвітати без сприяння з боку органів, що застосовують право [12]. Це ж стосується і екологічної організованої злочинності, для існування якої, по часті, і сприяє екологічна корупція в цілому та як певна «державна форма» незаконної торгівлі навколишнім середовищем.

Екологічна корупція – явище протиправне само по собі, а ще й дуже позитивно впливає на латентність екологічної злочинності взагалі, тим самим і «маскує» «екологічного» правопорушника від притягнення до кримінальної відповідальності. Тому державі треба приділити цьому моменту дуже серйозну увагу, відпрацювати можливі шляхи протидії економічній корупції, яка набуває загрозливих форм для довкілля та суспільства.

У формуванні запобіжної політики в сфері екокорупції нашої державі є над чим попрацювати, оскільки сфера екології знаходилася довго в певній «тіні» державної політики, що підтверджується фактом довгого періоду усталеної невідповідної відповідальності – адміністративних штрафів – в порівнянні із шкідливими наслідками від екологічної злочинності, яка ще й «прикривається» екокорумпованістю.

Прояви екологічної корупції достатньо часті. Так, за даними Державного бюро розслідувань тільки за 2021 рік було відкрито 8 корупційних проваджень в сфері реалізації державної екологічної політики [13]. Наприклад, в січні 2021 року на Волині два інспектори Держекоінспекції України вимагали від громадянина 1000 дол. США за зменшення штрафних санкцій, накладених на підприємство внаслідок наднормативних викидів забруднюючих речовин. В серпні 2021 року в Одесі за вимагання хабара у 5000 дол. США у власника АЗС затримали начальника одного з управлінь місцевої Держекоінспекції.

Щодо розкриття загаданого раніше повз визначення «державної форми» незаконної торгівлі навколишнім середовищем, то це може проявлятися у корумпованому екологічному ліцензуванні, під яким слід розуміти протиправну поведінку осіб, які беруть участь у процесі надання та отримання дозволів (ліцензій) на природокористування та можливості впливати на довкілля, пов'язана з наданням корупційних послуг та отриманням тіньового прибутку, привласненням грошових коштів. Корумповане екологічне ліцензування забезпечує тривалу та безкарну бізнесову діяльність організованим угрупованням, що потім проявляється у погіршенні стану довкілля, його забрудненні та виснаженні природних ресурсів. Як зазначає Держекоінспекція України, тільки завдано надрам України за 9 місяців було понад 463 млн гривень [14]. Було направлено до правоохоронних органів 304 матеріали за ознаками злочину проти довкілля. Серед найпоширеніших порушень зафіксовано користування надрами за саме за порушення ліцензійних умов та відсутність дозвільної документації, передбаченої законом, тобто суб'єкти господарювання здійснюють чи з порушеннями, чи взагалі незаконний видобуток природних ресурсів нашої держави. А відповідальність за таке екологічне порушення встановлюється загалом у вигляді штрафу (ст. 164 КУАП). Вбачається, що шкідливість від незаконних дій зазначеного правопорушення значно перевищує встановлену законодавцем межу відповідальності. Тому законодавцю слід розглянути можливість встановлення кримінальної відповідальності за ведення господарської природовикористовчої діяльності без проведення оцінки впливу на довкілля, з порушеннями відповідної ліцензії або без ліцензії на здійснення операцій у цій сфері.

На останок слід відмітити й збитки, які принесли за своїми результатами на даний момент військові

дії, які відбуваються на даний час на території нашої держави. Оминуті ці збитки увагою просто неможливо. Як зазначає Держекоінспекція України, згідно методик, що були розроблені фахівцями Держекоінспекції та Оперативного штабу, було підсумовано збитки, завдані довкіллю України за період 7 місяців з моменту вторгнення нападника на нашу територію екології України було завдано збитків на суму 1,3 трильйона гривень[15]. З цих показників: понад 407,3 млрд гривень, становлять збитки, завдані земельним ресурсам України; понад 176,5 млрд гривень збитків завдано атмосферному повітрю внаслідок неорганізованих викидів забруднюючих речовин, що підіймаються у повітря під час пожеж, спричинених обстрілами у тому числі й на територіях лісових масивів, об'єктах природно-заповідного фонду. Від війни в Україні постраждало 20% заповідників та 3 мільйони гектарів лісів. За даними Державної екологічної інспекції: понад 180 тис. м² ґрунту забруднено шкідливими речовинами; понад 2 млн. м² землі завалені залишками знищених предметів та боєприпасів; понад 680 тис. тонн нафтопродуктів згоріло за час обстрілів, що призвело до значного забруднення повітря; понад 23 тис. га лісу було спалено ракетами чи снарядами – на відновлення частини лісових площ знадобиться щонайменше 10 років. В акваторії Чорного моря загинули щонайменше 50 тис. дельфінів загинули понад 6 мільйонів свійських тварин можливе знищення сотень тисяч або навіть мільйонів диких тварин.

Для довкілля Одещини цей період ознаменувався величезною втратою морських свиней і звичайних дельфінів (білобочок), знайдених мертвими на узбережжях. Ймовірною причиною їх масової загибелі є використання суднами нападника гідролокаторів на підводних та надводних човнах, що створюють потужні звуки, які негативно впливають на здоров'я тварин. Прокурори Спеціалізованої екологічної

прокуратури Одеської обласної прокуратури здійснюють процесуальне керівництво у кримінальному провадженні за ст. 441 КК України – «Екоцид»[16].

Таким чином, з наведеного можна зробити певні **висновки**.

Екологічні кримінальні правопорушення є одним з найбільш суспільно небезпечних і поширених видів протиправних діянь. Ефективність запобігання їм значно залежить від покарання за вчинення екологічних правопорушень.

Через те, що значний період вважалося, що правопорушення проти довкілля не становлять значної суспільної небезпечності, за їх вчинення переважно було передбачено лише адміністративну відповідальність. Це призвело до становлення екологічної злочинності, у тому числі й в організованих формах з транснаціональними характеристиками.

Дивлячись на усталено високі показники вчинення екологічних правопорушень та й загалом на обсяг шкоди, яка спричиняється довкіллю нашої країни, законодавцю слід посилювати санкції норм за порушення екологічного законодавства. Це є складовою реформування кримінального законодавства та забезпечення невідворотності кримінально-правового впливу за вчинення екологічних кримінальних правопорушень.

Посилення таких заходів сприятиме раціональному використанню і охороні навколишнього природного середовища, створенню більш ефективного механізму щодо попередження та припинення порушень вимог законодавства у сфері охорони довкілля та усунення їх негативних наслідків. Тож, посилення кримінальної відповідальності за екологічні правопорушення матиме запобіжне значення, проте за умови, що буде забезпечено виявлення та реєстрація подібних діянь, тобто зниження рівня латентності, протидія корупції та організованій екологічній злочинності.

Список використаних джерел:

1. Програма ООН з навколишнього середовища (UNEP) 2002 року: Головна Офіційного порталу Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://mepr.gov.ua/content/programa-oon-z-navkoli-shnogo-seredovishcha-unep.html>
2. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування: Головна Генерального прокурора України. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>
3. За матеріалами СБУ відкрито 184 кримінальних провадження щодо екологічних злочинів – Іван Баканов: Головна Офіційного порталу Служби безпеки України. URL: <https://ssu.gov.ua/novyny/za-materialamy-sbu-vidkryto-184-kryminalnykh-provazhennia-shchodo-ekolohichnykh-zlochyniv-ivan-bakanov>
4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за незаконне видобування корисних копалин: Закон України від 15.07.2021 року № 1685-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1685-20#n10>
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства про видобуток бурштину та інших корисних копалин: Закон України від 19.12.2019 року № 402-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/402-20#Text>
7. Державна Екологічна інспекція України: Головний портал. URL: <https://t.me/deionline/1098>
8. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 року № 80731-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

9. ТОП-5 найцікавіших випадків контрабанди тварин: Головна сторінка Порталу Державної прикордонної служби України. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua>
10. За последнее десятилетие контрабанда животных из Украины в ЕС выросла в десятки раз: URL: <https://press.unian.net/press/10087628-zaposlednee-desyatiletie-kontrabandazhivotnyh-iz-ukrainy-v-es-vyroslo-vdesyatki-raz-deputat-nemirovskiy-video>
11. Поліщук Г. С. Чинники, що зумовлюють латентність злочинів проти довкілля. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України*. 2014. № 5. С. 83–94.
12. Козлов А. П. Співучасть. СПб., 2001. С. 252.
13. ДБР затримало «на гарячому» двох посадовців Держекоінспекції: Головна сторінка Порталу Державного бюро розслідувань України. URL: <https://dbr.gov.ua/>
14. Державна Екологічна інспекція України: Головна сторінка Порталу. URL: <https://t.me/deionline/1098-43>
15. Державна Екологічна інспекція України: Головна сторінка Порталу. URL: <https://t.me/deionline/1310>
16. Масова загибель дельфінів у Чорному морі внаслідок збройної агресії РФ – прокуратурою розпочато кримінальне провадження за фактом екоциду. URL: https://od.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_t=rec&id=319340